

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE İKİ FARKLI YAKLAŞIM:İDEALİZM ve REALİZM

Bülent UĞRASIZ*

Uluslararası ilişkilerin niteliği konusundaki görüşler eski olmasına rağmen bir disiplin olarak ele alınması ilk kez A.B.D.'de olmuş ve iki büyük savaş arasında öğretilmeye yine bu ülkede başlanmıştır. Bu günkü anlamda egemen ulus devletlerin arasındaki ilişkiler, özellikle, 1648 yılında Vestfalya Barışının imzalanması ile başlamıştır. Yeni kurulmaya başlayan egemen ulusal devletlerin hemen hemen tüm siyasal düşüncelerde temel olarak ele alınması ve bu ulus devletler arasındaki ilişkiler, diplomasi, devletler hukuku ve siyasal kurumların üzerinde durulmasını gerekli kılmış, ayrıca bunların gelişmesinde de önemli rol oynamıştır. Ulusal devletin uluslar arası arenada odak noktası olarak ele alınması sonrasında, dış ilişkilerde devletlerin davranış biçimlerinin incelenmesi önem kazanmış ve bunun incelenmesi için İkinci Dünya Savaşı'nın sonu beklenmiştir. Devletlerin davranış biçimleri ve dış politikalarının incelenmesinde bu çalışmada söz konusu edilen uluslararası yaklaşımların bilinmesi bu bakımdan önemlidir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 19. yüzyılda Avrupa'daki devletler arasında hakim olan güç dengesine tepki olarak Amerikalı idealistler, "nasıl davranılması" gerektiği üzerinde yoğunlaşmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası ilişkilerde idealizm yaklaşımından realizm yaklaşımına dönüş

* Öğr. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Amerikan Kültürü ve Ed. Bölümü

olmuştur. Bu kadar büyük bir savaştan sonra en idealist olanlar bile devletler hukukuna, uluslararası norm ve ahlaka, uluslararası kuruluşlara güvenlerini yitirmişlerdir. Realistler, uluslararası ilişkilerde en önemli ögenin güç ve çıkar olduğuna inanıyorlar ve toplumbilimlerinde ana kavramın güç olduğunu kabul ederler. Fakat, realistlere göre, güç ilişkileri ve güce dayalı davranış biçimleri ahlak ve hukuk deyimlerini kullanarak gizlenmeye çalışılmalıdır (Gönlübol; 1978, 4).

Uluslararası İlişkilerin bir disiplin olarak doğması ve gelişmesi Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra "idealizm" eksenini etrafındaki tartışmalardan kaynaklanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, uluslararası ilişkiler dalı, realizm ile daha bir ivme kazanmıştır. Realistler, kendi görüşlerini netleştirip, sistematikleştirirken iki dünya savaşı arasındaki dönemin karşıt görüş ve yaklaşımlarını "idealizm" olarak nitelendirmişlerdir. Kısaca, realizm kendini netleştirirken idealizm, kategorisini oluşturmuş ve realizmin kendini tanımlama sürecinin bir parçası olmuştur. Genelde, Birinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı daha önce benzeri görülmemiş felaketin tekrarını önleme ve dünyayı barış düzenine kavuşturma çabaları, uluslararası ilişkilerle ilgilenen düşünürleri yeni yaklaşımlar üzerinde durmaya itmiş, bu da idealizmin kurulmasına yol açmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın savaş sonrası dönemin pratiği ile içice bir görünüm arz eden idealizm, dünya barışının kurulması için bir ideal ve ütopya peşinde olmuştur (Beitz, 1979; 50). Realizm ise kendi gayesi çerçevesinde öteki olarak idealizmi yaratırken idealizmi basitleştirmiş ve kendilerini pratiğe yönelik realizmi uygulayan olarak, idealistleri ise ütopyacı olarak tanımlamışlardır (Eralp, 1996; 57).

I. İdealizm

Uluslararası İlişkiler disiplininin doğuşu, Birinci Dünya Savaşı sonrasında savaşın getirdiği felaketler henüz taze iken savaşların önlenmesi için ve yeni bir barış düzeninin tesisi bakımından yeni yaklaşımlara duyulan gereksinime dayanmaktadır. Bu, 18. yüzyılda Avrupa'da uluslararası düzenin "güçler dengesi" bir uluslararası sistem olarak başlamış ve bu sistem dünyaya bir düzen getirmiştir. Bu düzenin işleyişinde özellikle dengenin devamını arzulayan beş büyük devlet, kendi aralarındaki uyuşmazlıkları çözmek için aralarında gizli anlaşmalar yapmışlardır. İşte, bu gizli anlaşmalar, beş büyük devlet arasında kamplaşma ortaya çıkarmış ve sonucunda büyük savaşa yol açılmıştır. Savaştan sonra böylesine bir felaketin tekrarlanmaması için yeni dersler çıkarılmaya çalışıldı. Bu çabalar özellikle, uluslararası uyuşmazlıkların artmasını önleyecek uluslararası mekanizmaların azlığı ve ülkelerin baskıcı yönetimlerle idare edilmeleri sonucunda liderlerin demokratik sorumluluklarının olmayışı üzerinde yoğunlaşmıştır. Böyle bir durum, ulusal ve uluslararası alanlarda reform yapılmasını gerektiriyordu. Reform çalışmaları, ulusal alanda otoriter-mutlakiyetçi rejimler yerine demokrasinin yerleştirilmesi ve uluslararası sistemde gizli diplomasi yerine açık diplomasinin geliştirilmesi, devletler hukukunun güçlendirilmesi, uluslararası kurumların kurulması düşüncelerini ön plana çıkarıyordu. Savaş sonrası gelişen bu görüşler temellerini Aydınlanmadan gelen "ilerleme" fikrinden alıyorlardı. Bunun yanı sıra 19. yüzyılda yaygınlaşan liberal düşünce de İdealizmin özellikle insan doğasına ait yaklaşım tarzını önemli ölçüde etkilemiştir. Buna göre, bireyler temelde rasyonel ve iyidirler. Dolayısıyla, savaşlar devletlerin mutlakiyetçi, otoriter biçimde örgütlenmelerinden ileri gelmektedir. Aydınlanmadan gelen "ilerleme" anlayışı ve liberal düşüncelerin de etkisiyle Birinci Dünya Savaşı gibi bir felaketin ardından uluslararası alandaki sorunlara da "akıl" çözüm getirmesi düşüncesini gündeme getiriyordu. Birinci Dünya Savaşı sonrasında

yapılan barış görüşmelerine damgasını vuran A.B.D. Başkanı Wilson, uluslararası sistemin demokrasi ilkesi etrafında ve "açıklık diplomasisi" ve yeni bir uluslararası kurumsallaşma çerçevesinde örgütlenmesini savunuyor ve bu düşünceleri eyleme geçirecek Milletler Cemiyeti'nin kurulmasına öncülük ediyordu. Wilson'a göre, Milletler Cemiyeti yepyeni bir anlayış olan kolektif güvenlik ilkesine dayanacak, böylece eski güç dengesi yaklaşımlarını ortadan kaldırarak ve barışa dayalı bir dünya düzeninin kurulmasına yol açarak, savaşları imkansız kılacaktı (Kissinger, 1994; 218). Milletler Cemiyeti'nin başını çektiği uluslararası kurumsallaşmayla, uluslararası ortam "akılcı" bir temele oturacak ve uluslararası yaşamda "ilerleme" gerçekleştirilecekti. Wilson'ın bir önder olarak anlayışı, kamuoyunun "aklı" temsil ettiğini ve "açık diplomasi" anlayışında kamuoyunun daha etkili olması gerektiğini savunmasıdır. Wilson, liderlerin öncülük ettiği bu anlayışın toplumun diğer kesimlerine de yayılabileceğini düşünüyordu. Uluslararası İlişkiler disiplininin savaş/barış ekseninde şekillenmeye başladığını ve bunun için tüm çabanın uluslararası kurumsallaşma yönünde sarf edildiğini söyleyebiliriz. İdealizmin ağırlığıyla uluslararası kurumsallaşma çerçevesinde "misyoncu-normatif" ve ulus-devlet yapısını aşmayı planlayarak, uluslararası toplumu oluşturmayı amaçlayan çalışmalar ağırlık kazanmıştır. Bu dönemde, "normatif misyoncu" tarzda konulara eğilerek, temelde savaşın önlenmesi ve barışın geliştirilmesi misyonu ile uluslararası ilişkilere yaklaşılmıştır (Smith, 1998; 3).

II. Realizm

1930'larda uluslararası sistem çok önemli iki sorunla karşılaştı. Bunlardan birincisi, 1929'dan sonra A.B.D.'den bütün dünya devletlerine yayılan Büyük Bunalım, ikincisi ise, Birinci Dünya Savaşı'nı kaybeden Almanya ve Japonya gibi devletlerin uluslararası statükoyu değiştirme çabaları uluslararası ilişkilerde gerilimi artırmıştır. Büyük Bunalım, uluslararası

ekonomik sistemin çözümlenmesine, statükoyu değiştirme çabalarıysa milliyetçilik duyguların artmasına yol açarak kamplaşma sonucunda kurulmak istenen uluslararası sistemin parçalanmasına yol açmıştır. Barış temasını temel alan ve barışa dayalı bir dünya düzeni oluşturmayı hedefleyen idealizm, bu iki ana nedenden dolayı 1930'ların ortamında sorgulanmaya başlamıştır. Bu sorgulama, idealizmin savunduğu uluslararası kurumsallaşmanın yani, Milletler Cemiyeti'nin uluslararası sorunlara çözümler getirememesi yüzünden hız kazanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra ikinci büyük savaşın çıkmasıyla, savaş sonrası dönemde güç ilişkileri ön plana çıkmış, Realizmin gelişmesine uygun bir ortam yaratmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni düzen oluşturma çabalarına baktığımızda yeni düzenin olması gereken değil, varolan güç ilişkileri etrafında şekillendiğini görürüz. Savaştan sonraki uluslararası sistemde lider konumuna gelen A.B.D. de yeni uluslararası sistemin güç ilişkilerini yansıtmaya ağırlık veriyordu. Bu yeni düzeni ülkelerin güçlerine göre rol aldığı bir düzenlemeyi öngörüyordu. Savaştan sonra hızla kutuplaşan ve Soğuk Savaşın oluştuğu uluslararası ortamda güç ilişkileri askeri boyutu ile ön plana çıkıyordu (Herz, 1981, 2-15).

Bu akımın belirlediği prensiplere göre, temelde, insan doğasının özü bencil, güç ve iktidar hırsıyla hareket eden ve kendi çıkarları peşinde koşan varlıklar şeklindedir. Uluslar da bireyler gibi çıkarları peşinde koşar. Bu bakımdan ulusal çıkarlara büyük önem verilir. Uluslararası sistemde varolana bakılması gerektiği savunulur. Varolan ise, uluslararası sistemin temel aktörlerinin ulus-devletlerden ibaret olduğudur. Bu ulus devletler de çıkarları doğrultusunda hareket ederler. Böylece, dış politika analizi, ulusal çıkarların gereklerine indirgenmiş olur. Sonuç olarak, ulusal çıkar ile güç arasında önemli bir ilişki vardır. Ulusal çıkarlar, ütopyalar, evrensel ahlaki temalar çerçevesinde değil, uluslararası varolan gerçekler etrafında tanımlanmalıdır (Beitz, 1981,15-27). Devlet adamları, kendi uluslarının çıkarlarını savunurken ülkelerinin

güçlerini temel alarak hareket etmelidir. Böylece, uluslar ancak güçleriyle orantılı, uyumlu ulusal çıkarların savunabilir sonucu ortaya çıkar. Uluslar, çıkarlarını güçleriyle uyumlu hale getirirlerse, ulusal hedeflerini sahip oldukları kaynaklarıyla en iyi şekilde gerçekleştirme, maksimize etme imkanı elde ederler. Bu yaklaşımın karar verici konumundaki devlet adamlarına önerdiği rasyonel davranış budur. Her ulus gücü etrafında tanımlanan ulusal çıkarlarını savunacaktır. Bu akımı savunanlar, İdealizmin normatif oluşuna karşın pozitivizmi savunmuşlardır. Bu akımın gücü, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ortama uygunluğundan ve özellikle A.B.D.'nin uluslararası ortamdaki konumundan kaynaklanmaktadır. Realizm, A.B.D.'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında güç mücadelesine girerek liderlik üstlenebilmesi için bir yandan silahlanmaya yönelmesini meşrulaştırırken, diğer yandan iki kutuplu uluslararası sistemde gerginliğin azaltılması, yumuşatılması için akılcı politikalar öneriyordu (Eralp, 1996,71-89). Soğuk Savaş döneminde ideolojik unsurların ön plana çıkmasıyla dış politika uygulamalarında gerginliğin tırmanmasını engelleyecek rasyonel çözümlere başvurulmuştur. Böylece, ideolojik unsurların yanı sıra stratejik unsurlara da ağırlık verilmiştir. Soğuk Savaşın ideolojik gerginliği yerine güç ilişkilerinin vurgulandığı "yumuşama" bu yaklaşımın sonucudur. Bu akımın eksiklikleri ise şöyle sıralanabilir: Soğuk Savaş yüzünden askeri gücün ön plana çıkması dolayısıyla siyasi/güvenlik konuları üzerinde fazlaca durulmasına yol açmıştır. Ayrıca, ekonomik faktörlerin uluslararası gerginliklerin anlaşılmasındaki gücü, uluslararası ilişkilerde göz ardı edilmiştir. Uluslararası ilişkilerde devlet dışında da önemli aktörler olduğu dikkate alınmamıştır (Morgenthau; 1978, 103).

KAYNAKÇA

Gönlübol, Mehmet. **Uluslararası Politika: İlkeler-Kavramlar-Kurumlar**. Ankara:Ankara Üniversitesi Basımevi, 1978.

Beitz, C. **Political Theory and International Relations**. Princeton, Princeton University Press, 1979.

Eralp, Atilla. **Devlet, Sistem ve Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**. İstanbul, İletişim, 1996.

Kissinger, Henry. **Diplomacy**. New York, Simon and Schuster, 1994.

Smith, S. "Paradigm Dominance in International Relations: Development of International Relations as a Social Sciece", **Millenium:Journal of International Studies**, C.16, S.2, 1987.

Herz, J. H. "Political Realism Revisited", **International Studies Quarterly**, C.25, Sayı.2,1981.

Morgenthau, H.J. **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**. New York: Alfred A. Knopf, 1978.